

CREACIÓ I EXTINCIÓ DE PARRÒQUIES AL BISBAT DE GIRONA

PER

JOSEP M. MARQUÈS

OBJECTIUS

Les parròquies són institucions que poden encarnar la imatge de la permanència. Semblen les mateixes de sempre, a primera vista. El seu origen es perd en aquella època en què tant li fa comptar anys com segles, i sovint han restat com el testimoni més antic de l'existència d'un lloc, d'una vila. Pel que fa a les noves, generalment urbanes, l'estil habitual de construcció dels temples d'ara les deixa passar gairebé desapercebudes.

La permanència, però, és, en part, aparent. En realitat es produeixen naixements i morts de parròquies.

Explicar-ne el com i el perquè pot ajudar a comprendre el devenir de l'Església al país. Donant resposta a les preguntes sobre la creació i extinció de parròquies, es precisen l'activitat dels grups eclesials, els processos d'institucionalització i les opinions de l'autoritat eclesiàstica.

L'estudi del fenomen pot també permetre d'acostar-se una mica a la vida dels grups humans que les parròquies vertebraven, de trobar indicadors d'immigracions i emigracions, d'avaluar la cohesió de comunitats humanes, quan esdevenen capaces de promoure l'erecció d'una parròquia, i la seva debilitat quan ja no poden sostenir-la.

Una feligresia comporta un temple i una clerecia. Hem procurat en altres estudis de dissipar la persuasió que el clergat parroquial equival al rector. En quina mesura la incapacitat de sostenir el rector és determinant per perdre la condició parroquial? Fins al s. XVIII hom considerà imprescindible de tenir el capellà a mà per a l'atenció als malalts (viàtic i extremunció) i per

conjurar les tempestes. Una feligresia és també una pica baptismal i un cementiri. La missa, però, és l'acte principal; una pràctica unànime fins ben entrat el s. XIX, sigui quin sigui el sentit i valor que es doni a aquesta unanimitat. Aquests serveis, però, els pot dur a terme una església que no arriba a la condició de parroquial; la sufragània (actualment dita annex parroquial). Fins al s. XVII no es comencen a multiplicar els oratoris privats, que permeten a la minoria benestant de complir les seves obligacions religioses a casa mateix.

L'estudi que presentem arrenca de l'edició dels nomenclàtors de Pons Guri¹. Ell mateix suggeria l'interès que podia tenir per als estudis demogràfics i socials la constatació del naixement i mort de les parròquies. Donà les dades generals i elements per localitzar els fets particulars. Nosaltres hem procurat de precisar allí on ell va suggerir².

QÜESTIONS I NOMENCLATURA

Quines feligresies han nascut i quines han mort al bisbat de Girona? La qüestió bàsica admet multitud de precisions. Han nascut immediatament després de constituir-se la comunitat humana que apleguen, o bé la institució s'ha endarrerit respecte de la vida? Han mort amb acta de defunció estesa contemporàniament, o bé han perdurat damunt del paper? Què implica la desaparició d'una parròquia, i quin destí es dona al seu temple?

En molts casos hem pogut donar una resposta precisa a semblants preguntes a partir d'actes enregistrats a les sèries de Manuals, Lletres i *Notularum* de l'Arxiu Diocesà. Ens hem servit també de dos volums dels segles XVI-XVII, que porten per títol *Primus (Secundus-) liber processuum unionum*, fins ara no utilitzats, i també de dos lligalls d'*Unions de Beneficis*. Quan no hem obtingut dades a partir d'aquestes fonts, hem recorregut a les

¹ J. M. Pons Guri, "Nomenclàtores de la diòcesis gerundense en el siglo XIV", dins *AIEG* 17 (1964-1965), 5-77.

² Per completar l'estudi de la relació entre esglésies i hàbitat, hauríem d'enumerar les esglésies parroquials que foren traslladades per ubicar-les en llocs més accessibles als fidels, indicatiu que la població s'anava desplaçant. És el cas de Navata (Sant Pere Vell, fins a 1636), Fenals (s. XV), Sant Romà de Sedillà, traslladat a Sant Llorenç de les Arenes, Riudellots de la Selva (canvi d'ubicació del temple, 1430), Lloret de Mar (1455), Vall-llobrega (església nova, 1669), Avinyonet (1417), Calabuig i Santa Pau. En els tres darrers casos, la vila s'havia constituït prop del castell, i l'església n'havia restat lluny. A Lloret i Canet de Mar les esglésies velles es convertiren en santuaris (les Alegries i la Misericòrdia, respectivament). No és segur que l'ermita de Sant Cristòfol del Bosc fos l'antiga ubicació de la parroquial de Llambilles, però és ben possible.

conegudes *Visites pastorals*, de les quals la majoria de les vegades no donem la referència precisa, per tal com és prou de bon localitzar a partir dels índexs del mateix arxiu. A les visites pastorals és possible de detectar crisis parroquials molt abans que aquestes produïssin accions administratives. Un exemple val per tots: l'agregació de la parròquia de Sant Quintí de Bas a Sant Esteve es produí el 1776, però a través de les visites es pot constatar que ja al s. XV havia estat reduïda a la condició de sufragània.

Per precisar la nomenclatura utilitzada, és bo d'assenyalar que les esglésies poden ser catedrals, col·legials i monàstiques, que es defineixen per la comunitat que les utilitza per al culte, parroquials i sufragànies (actualment, annexos), quan tenen culte ordinari i territori o comunitat de fidels assignada, i capelles públiques (categoria a la qual pertanyen els santuaris) quan el culte és supeditat a la presència de fidels. La distinció entre sufragànies i capelles es feia de manera molt precisa als índexs que clouen alguns volums de visites pastorals del s. XVIII. Aleshores hom comptava 84 sufragànies al bisbat.

LES ACTES DE DOTACIÓ

Les actes conegudes de dotació i consagració d'esglésies parroquials del Bisbat de Girona anteriors al 1200 són les que assenyalen a continuació (N = simples notícies que no ofereixen informació complementària): la Bisbal (904), Camprodon (904), Fontcoberta (922), Arbúcies (923), Colera (935), Baussitges (946), Ribelles (947), Finestres (947), Amer (949), Fitor (949), Santa Coloma de Farners (950), Sant Esteve de Banyoles (957), Albanyà (957), Sant Joan les Fonts (958), Sant Pere Espuig (965, N), Fontanilles (965, N), Vallcanera (968), Maçanes (ca. 995), Sant Feliu del Bac (996), Sant Andreu del Coll (996), Biert (ca. 1010, N), Vallmala (1019), la Pinya (1023), la Valleta (1029), Queixàs (1046), Ultramort (1046, N), Bolós (1050), Cruïlles (1062), Castelló (1064), Vilatenim (1064), Sant Joan Sescloses (1064), Sant Miquel de Fluvià (1066), Lloret de Mar (1079), Pineda (1079), Franciac (1079), Gaserans (1086, N), Sant Iscle de Vallalta (1090), Ridaura (1100), Vilabertran (1100), Canelles (1100, N), Olot (1116), Socarrats (1117), Begudà (1119), Sant Esteve de Bas (1119), les Preses (1119), Sant Iscle d'Empordà (1123), Riumors (1150), Sant Salvador de Bianya (1170), Ullà (1182), Porqueres (1182). En total, unes cinquanta parròquies³.

³ R. Ordeig i Mata, *Les dotaties de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, I, Vic 1993.

L'ús del mot *aparrochiare* durant el s. X és indicatiu de l'abast de la dotació. Es troba als actes de dotació de les esglésies de la Bisbal (904) i Fontcoberta (917). En la dotàlia de Santa Maria de la Bisbal es diu que el bisbe "*aparrochiavit atque concessit decimas ad jam dictas basilicas*". Aparroquiar significa establir un terme delmer. Quan, en altres actes de consagració, hom assenyala un terme delmer, sigui indicant les vil·les que hi són incloses, sigui precisant-ne la rodalia, és que s'ha constituït una parròquia. Aquesta observació és vàlida també en el cas que l'església consagrada sigui monàstica (Camprodon, Colera, Sant Miquel de Fluvià); certes esglésies monàstiques, en canvi, no tenien rodalia delmera, i per tant, mancaven de caràcter parroquial (dotàlies de Sant Genís de Besalú, a. 977; Sant Pere de Besalú, a. 1003; Santa Maria de Roses, a. 1053). En els actes de consagració d'una església sufragània, hom acostuma a reservar els delmes a l'església matriu (Santa Maria d'Aro, 1078; Salarça, 1168).

La constitució de parròquies pogué dur-se a terme per subdivisió de les existents i per agregació d'esglésies. Un exemple de subdivisió el tenim en la parròquia de Caldes de Malavella; el 968 se'n segregà la parròquia de Vallcanera, que aconseguí total autonomia; el 1079, la de Franciac, que restà subordinada a Caldes en alguns aspectes.

En canvi, altres parròquies pogueren començar a existir per agregació. En consagrar, el 923, l'església de Sant Quirze d'Arbúcies, el bisbe li assenyala un terme delmer dins del qual es trobaven les esglésies de Santa Maria de Lliors, Sant Pere Desplà, Sant Climent, Sant Iscle i Sant Nazari. És probable que totes aquestes esglésies haguessin tingut fins al 923 un estatut quasi parroquial, que aleshores perderen, a causa de la iniciativa del noble Caribert, constructor de temple de Sant Quirze. També la dotàlia de Santa Coloma de Farners, de l'any 950, especifica que l'església de Sant Andreu de Castanyet li havia de restar subordinada. De manera anàloga, en la consagració de Sant Esteve de Banyoles (957), hom li donà els delmes i primícies de Guèmol i Miànigues, on hi havia esglésies que les rebien; passaren de la condició de parroquials a una submissió almenys econòmica.

Els actes de consagració són un terme *ad quem* ben precís per determinar el naixement de parròquies. Té, no obstant això, unes limitacions, el nombre de parròquies de les quals es conserva una notícia de consagració és relativament petit (un 13% del total de les del bisbat); fins a quin punt pot ser orientatiu sobre l'època d'institució de les altres? Tanmateix, un cert nombre de parròquies pogueren existir des de molt abans de la consagració del seu

temple; Santa Maria de Castelló d'Empúries, per exemple, tingué temple consagrat l'any 1064, però és documentada el 957 (CC 49).

Per altres vies, d'esment ocasional, pot determinar-se l'existència de multitud de feligresies anteriors al 1279. Aquestes dades han estat recopilades sistemàticament en la *Catalunya Romànica*. Ara, però no ens interessa tant el detall com el conjunt.

LA PARROQUIALITZACIÓ, COMPLETADA ENTRE 950 I 1050

Quan es completà bàsicament la xarxa parroquial dins del territori del bisbat? Aquesta ens sembla que és la pregunta més pertinent sobre el procés de parroquialització. Per donar-hi resposta hi ha un camí llarg; aplegar les dates dels primers esments de cada església. I també, un camí curt, d'indícis; el canvi en la forma d'assenyalar els termes de les parròquies en els actes de dotació.

Certs actes de dotació, a fi d'indicar els límits del terme de la feligresia, donen els noms dels vilars i viles que comprèn. Són les més antigues; es procedeix així fins al 1050. Ja al s. IX, però, hom introdueix un nou estil d'atermenament; l'enumeració dels accidents geogràfics on es troben els límits de la parròquia (rodralia). Les rodalies més antigues es troben a les actes de consagració de Colera (935), Albanyà (957), Sant Feliu del Bac (996), Sant Andreu del Coll, (996), Vallmala (1019) i la Valleta (1029). La fixació de rodalies s'explica només en el cas que una parròquia pogués col·lidir amb la seva veïna en l'exigència de drets delmers.

L'acta de dotació de Santa Eulàlia de Cruïlles, del 1062, enumera encara les vil·les compreses dins del terme, però afegeix a aquestes els noms de les parròquies veïnes.

Creiem que la indicació habitual de les parròquies limítrofes, freqüent des de mitjan segle XI, és indicatiu suficient que en aquesta època hom té la convicció que tot el territori diocesà ha estat adequadament sotsdividit en termes parroquials.

A través d'aquesta informació es pot deduir en algun cas que una parròquia no existia encara. Així, el 1028 Fornells afrontava amb les parròquies de Quart, Llambilles, Campllong, Riudellots, Aiguaviva, Vilablareix i la parròquia de Sant Feliu de Girona, a la vila de Palau. El 1041, l'enumeració de parròquies que confrontaven amb Fornells creix, amb l'esment, després de la vila de Palau, de la parròquia de Sant Sadurní de Palol d'Onyar, segregada,

amb tota probabilitat de l'anterior, com mostra el fet que Palol és un diminutiu de Palau⁴. La recerca pot estendre's a casos semblants.

L'estatut de les parròquies de monestir fou peculiar. Hi havia monestirs que tenien la parròquia dins del seu temple: Vilabertran, Roses, Sant Llorenç del Mont, Sant Feliu de Guíxols. D'altres tenien parròquia amb temple propi, que mantenien sota el seu control; a Banyoles^{4a} i Camprodon les feligresies consolidaren una bona mesura d'autonomia; en els altres llocs monàstics, com Amer, Breda i Cervià, la supervisió dels monjos damunt de la parròquia fou pesant a pesar de la separació dels edificis de culte⁵.

En conclusió, la creació de parròquies assolí la seva màxima intensitat durant el segle XI, i arribà a dotar d'aquesta institució comunitats humanes relativament febles, com posaria de manifest la crisi de població del s. XIV.

PARRÒQUIES CREADES DES DEL S. XIV FINS AL XVII

Un total de setze parròquies nasqueren entre els anys 1300 i el 1764.

Blanes (segregada de Tordera el 1319).

Grións (segregada d'Hostalric el 1340).

Castellfollit, segregada de Montagut el 1347; s'hi traslladà la doma de Cabirol de Montagut el 1479.

La Jonquera, erigida en territori de Sant Miquel de Solans (1362).

La Tallada, segregada de Verges (1372).

Palamós, erigida dins del terme de les parròquies de Vila-romà i Vall-llobrega, unides (1428).

Canet de Mar, independitzada de Sant Iscle de Vallalta (1461).

Calella, separada de Pineda (1528); es consagrà l'església el 1564.

Sant Pol de Mar, segregada de Sant Cebrià de Vallalta (1575); plena parroquialitat, 1928.

⁴ R. Martí, *Els inicis de l'organització feudal de la producció al Bisbat de Girona. Col·lecció diplomàtica de la seu, anys 817-1100*. Tesi de doctorat de la Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona 1987, doc. núm. 175 i 214.

^{4a} A Banyoles les relacions monestir-parròquia foren determinades per un estatut de 1294; Constans, *Diplomatari de Banyoles*, Banyoles 1987, t. II p. 451-461, núm. 437.

⁵ El bisbe féu concòrdia amb els corresponents abats sobre l'atenció pastoral a la Vall de Santa Creu, 1625 (G-120, f. 34) i Sant Nicolau de Girona 1626 (G. 120, f. 133). El traspàs de la jurisdicció parroquial de Roses de l'abat d'Amer al bisbe es produí el 1782 (G-165, 189-220; G-169, f. 43-48).

CREACIÓ I EXTINCIÓ DE PARRÒQUIES AL BISBAT DE GIRONA

Arenys de Mar, erigida en sufragània d'Arenys de Munt (1575); es beneí la nova església el 1616; erecció plena, 1779.

Anglès, segregada de la Cellera el 1594. La Rota romana revocà la separació el 1627, i no assolí la plena independència sinó el 1859.

Vilanova de Palafolls o Malgrat, erigida en territori de Sant Genís de Palafolls (després d'intents fallits del s. XIV) el 1601.

Castell d'Aro, erigida en territori de Santa Cristina d'Aro el 1602.

Ventalló, separada de Valveralla el 1606.

Viladamat. La capella de Sant Quirze obtingué el dret de missa matinal el 1438; fou erigida en sufragània de Sant Feliu de la Garriga el 1617.

L'Escala, segregada d'Empúries el 1682. Tenia església amb anterioritat.

El principal motiu de naixement de parròquies fou l'establiment de comunitats humanes de pescadors i comerciants a la costa. Per ordre cronològic foren Blanes, Palamós, Calella, Sant Pol, Arenys de Mar, Malgrat, l'Escala. El fet és conegut, perquè la majoria d'aquestes localitats disposen de monografies d'història local. Però també es produí un creixement d'assentaments a l'interior, menys conegut pels historiadors, sigui per la intensificació del conreu (la Tallada, Ventalló, Grions), sigui per urbanització de llocs de pas i d'administració (Castellfollit, la Jonquera).

Per dotar de personal eclesial les referides parròquies es pogué començar enviant-hi un dels dos domers de la institució matriu (Blanes, Palamós, Castellfollit). Les mateixes comunitats dotaren beneficis ben aviat per poder disposar de millor i més abundant servei sacerdotal.

PARRÒQUIES EN CRISI ABANS DE TRENTO

En el període que comprèn des de l'inici del s. XIV fins a mitjan s. XVIII, el nombre de parròquies en procés d'extinció superà de molt les que nasqueren.

Per ordre cronològic, enumerem les annexions. Sant Miquel del Freixe, agregada a Baussitges, abans de 1180. Sant Feliu de la Guàrdia, absorbida per Vilamacolum, s. XIII. Sant Cristòfol de l'Estela, unida a Santa Maria de l'Estela, 1320. Principi, unida a Bassegoda, 1325-1326. Montbò, agregada a Montcal, 1329. Monars, agregada a Hormoier, 1357. Cals, unida a Miànigues, 1363. Talaixà, agregada a Sant Feliu de Riu, 1364. Els Torts, unida a Agullana, ca. 1365. Sauleda, unida a Sant Pere Cercada, 1371.

Avellanacorba, unida a Porreres el 1380. Palol de Sabaldòria, unida a Santa Llogaia d'Àlguema, ca. 1381. Carbonills, unida a Pincaró, 1396. Matella perdé el darrer feligrès el 1405. Sant Ponç d'Aulina, unida a Sant Salvador de Bianya, 1420. Sant Quintí de Bas, unida a Joanetes, ca. 1420. Requesens, en crisi, 1421. Escales, unida a Sadernes, 1421. Vallmanya, agregada a Hortsa-vinyà, 1423. Esprac, consta com a parròquia per darrera vegada a la visita de 1432 (fou agregada a Espolla). Baussitges, unida a Espolla, ca. 1432. Tapís, agregada a Maçanet, ca. 1432. Vallmala, agregada a Colera, 1435. Escales, a Oix, 1436. L'Estrada, unida a Agullana, ca. 1436. Gitarriu, agregada a Llorona, 1439. Sant Julià del Mont, agregada a la Miana, ca. 1441. Fontfreda, agregada a Carbonills, 1444. Caulés (Sant Esteve), agregada a Vidreres, 1448. Sant Pere Sacosta, unida a les Planes, 1453. Corantelles, unida a Vilademuls, 1455. Entreperes, agregada a Sadernes, 1476. Casamor, agregada a Vilademires, 1481. Solans, a la Jonquera, 1495. Cursavell, unida a Llorona, 1507. Bassagoda, a Llorona, entre 1508 i 1551. Sant Feliu de Riu, unida a Sadernes, ca. 1508. Solans, agregada a la Jonquera, 1508. Sant Feliu del Bac, unida a Porreres el 1511. Sant Miquel de la Cirera, unida a Sant Martí Sesserres, ca. 1511. Merlant, a Porqueres, 1514. Santa Àgueda, unida a Santa Pellaia, 1527. Sant Amanç, agregat a Sant Martí Sapresa, ca. 1539. Bassegoda, agregada a Llorona el 1551.

Sobre aquestes unions cal assenyalar que els bisbes dels s. XIV-XV tenien uns criteris peculiars sobre la possibilitat de perduració de parròquies petites. Hom distingia entre l'edifici i obra, d'una banda, i el benefici del rector, de l'altra. Quan una feligresia no podia sostenir un clergue, s'encomanava als obrers d'aplegar les rendes del benefici i de llogar preveres forasters per als serveis que consideressin més necessaris. Se'n troben multitud d'exemples; n'esmentarem alguns. Pel que fa a l'edifici i l'obra, els prelats procuraren annexonar les parròquies que es manifestaven incapaces de mantenir-los, a entitats pròximes, respectant els drets adquirits. Algunes de les parròquies extingides en aquesta època es convertiren en santuaris. Així succeí a Requesens, Entreperes i Santa Pau.

Tant les parròquies desaparegudes en procés lent i gairebé insensible al llarg del s. XIV-XV, com les que hom suprimí metòdicament dins de la segona meitat del s. XVI, se situen en els indrets perifèrics i més durs de l'hàbitat humà. Són testimonis d'assentaments col·lectius en els quals la lluita per la colonització de la terra se saldà en derrota.

ANNEXIÓ DE PARRÒQUIES, S. XVI

La reducció d'un cert nombre d'esglésies parroquials a la condició de sufragànies durant la segona meitat del s. XVI és, sens dubte, un aspecte de l'aplicació al bisbat del concili de Trento. Enumerem les parròquies suprimides, junt amb aquelles a les quals foren unides.

Sant Andreu del Coll, a Ridaura, 1565. Sant Pere Sacosta, a les Planes, 1568. El Freixe, a Mieres, 1569. Franciac, a Caldes, 1571 (unió no consolidada). Sant Martí de Solamal, a Sant Pere Espuig, 1582. Sant Miquel de Pineda, a Sant Iscle de Colltort, 1582. Corts, a Mata, 1579. Sant Martí Sacosta de Girona, a la Catedral, 1582. Sant Andreu de Socarrats, a Sant Joan les Fonts, 1582. Sant Julià de Boada, a Fontclara, 1586, i a Sant Feliu de Boada, 1638. Sant Joan de Croses, a Castelló, 1586. Aussinyà, a Besalú, 1586; unida al Mor, 1622. Palera, a Lligordà, 1587 i 1598 (després, a Besalú). Sant Pau de la Calçada, a Figueres, 1588. Ventatjol, al Torn, 1589. Sant Tou de Jou, a Montagut, 1592. Sant Aniol d'Aguges, a Sadernes, 1592. Pera i Bestracà, a Oix, 1594. Toralles al Casteller de la Muntanya, 1594. Greixenturri, a Camprodon, 1597. Sant Pere Desplà, a Arbúcies, 1597. Pedrinyà, a la Pera, 1600. Palacalç, a Montiró, 1565 i 1600. Vilajoan, a Ermadàs, 1600. Sant Silvestre "de Colera" (de la Valleta), a Garriguella, 1602. Fenals, a Castell d'Aro, 1602. Fontajau, a Taialà, 1603. Albanyà i Pincaró, a Sant Llorenç de la Muga, 1605. Balbs, a la Pinya, 1606. Sant Martí de Campmajor, a Sant Miquel de Campmajor, 1607. Lliors, a Arbúcies, 1608. Miànigues, a Guèmol, 1608. Sant Maurici de Calç, a Pujarnol, 1608. Vilarnadal, a Biure, 1612. Mollet, a Rabós, 1613. Ribelles-Principi-Sant Corneli, a Oix, 1614. Talaixà, a Oix, 1614. Pedret, a Vilajuïga, 1619.

Per avaluar la reducció de parròquies operada en aquest moment és bo de tenir en compte alguns fets concomitants. En el procés hi van intervenir cinc bisbes successius. No es tractà, doncs, d'una acció personal, sinó d'un pla general, dut a terme amb perseverança. Simultàniament tenia lloc en moltes altres parròquies la unió de dues o més domes curades en un únic benefici de rector, sigui per la insuficiència de les rendes dels beneficis, sigui per introduir el model italià de gestió unificada de les parròquies. Que la reestructuració no es devia exclusivament al desig de disposar de beneficis suficients, sinó també a la voluntat de racionalitzar les circumscripcions i activitat parroquial, es fa palès en alguns retocs de límits que es practicaren simultàniament.

Els canvis de límits afectaren Palafolls, que perdé el veïnat de Traslagua, més pròxim a Blanes que no a la seva parròquia, i Palol de Vilabau, que abans del 1602 tenia terme a les dues bandes del riu Fluvià.

NOVES PARRÒQUIES DEL S. XVIII

De tothom és conegut l'estuf demogràfic de la segona meitat del s. XVIII. Comportà l'ampliació de molts temples parroquials. Alguns d'ells restaren amb campanar inacabat. També implicà la creació de noves parròquies. Des de l'inici del govern borbònic, aquests afers havien de passar a Madrid, on els examinava la Cambra de Reial Patronat, ja que el rei era el patró (en sentit jurídic) de totes les esglésies del seu regne.

Es desvetllà en aquestes condicions un desig viu en certs nuclis humans de constituir-se en parròquies. Uns, que treballaven de temps endarrere per assolir la seva condició plena, l'aconseguien, com Arenys de Mar; d'altres hagueren d'esperar, com Sant Pol i Canet de Mar. D'altres aprofitaren l'ocasió per entaular per primera vegada les seves peticions. Són:

Boadella, separada de les Escaules, 1765.

Regencós, independitzada de Begur, 1788.

Pont de Molins, segregada de Llers, 1793.

Vilamaniscle, independitzada de Garriguella, 1790.

Hom racionalitzà les parròquies dependents de monestirs; Roses assolí autonomia del monestir d'Amer, i Sant Tomàs de Fluvià deixà de dependre de Sant Pere de Rodes (1789).

Es produeixen també ara resurreccions de parròquies; Albanya i Pincaró, esdevingueren autònomes de Sant Llorenç de la Muga el 1787; Sant Miquel de la Pineda ressuscità el 1791; Bell-lloc se separà de Santa Cristina d'Aro el 1787, i Fenals ho féu també de Santa Cristina el 1833.

Molts més, no obstant això, foren els processos de segregació fallits; el Port de la Selva, que era vila des de 1787 i tenia 187 veïns, entaulà un expedient que durà de 1787 a 1820; no aconseguí ser parròquia sinó el 1928; Fonteta pledejà per separar-se de la parròquia de la Bisbal de 1787 a 1822 i assolí la parròquia el 1928; Sant Antoni de Calonge intentà el 1808 separar-se de Calonge i hagué d'esperar la realització a 1928. Falliren del tot els intents de Valldavià, per independitzar-se de Vilopriu el 1805, i de Sant Feliu de Riu, que volia separar-se de Sadernes el 1862; tot i tenir 28 famílies i 270 ànimes, restà simple vicariat, com era aleshores Sant Aniol d'Aguges, dependent també de Sadernes.

Entre les segregacions fallides mereixen un particular esment les de la rodalia de Girona; Palau-sacosta (intent, 1853; parròquia, 1950), Sarrià de Ter (intent, 1807-1833, que acabà amb creació de vicariat) i Pont Major (parròquia, 1928). Palau i el Pont havien de segregarse de Sant Feliu de Girona, una entitat molt poderosa, per tal com tenia capítol de canonges.

I s'enregistraren unes supressions especials. El 1842, dintre d'un pla general del Ministeri de Justícia per adequar les parròquies urbanes, a la ciutat de Girona es van suprimir les petites parròquies de Santa Eulàlia Sacosta i Sant Pere de Galligants, que restaren agregades a la de Sant Feliu.

L'ORDENACIÓ PARROQUIAL DE 1864-1928

Perdurava el condicionament legal anterior; crear una nova parròquia implicava establir nòmines de rectors i vicaris, que havia de satisfer el Ministeri de Justícia. Un cop signat el concordat de 1851, l'Estat es manifestà disposat a descongelar les nòmines de rectors, i l'Església pogué estudiar una reorganització parroquial.

Un gran procés de recollida d'informació fou endegat al bisbat de Girona el 1864 a aquest objecte. Per arxiprestats hom informà sobre l'hàbitat dispers dels termes, sobre la necessitat de personal eclesiàstic a fi d'atendre les peticions dels fidels i sobre les subvencions per al culte que necessitaria cada temple⁶. Es presentà en conseqüència al Ministeri de Justícia un projecte raonat de nova divisió de parròquies i de dotació de rectories i vicaries.

La revolta de 1868 congelà l'execució del pla, que restà encallat fins al 1928. El bisbe Vila Martínez, gràcies a les seves bones relacions amb la dictadura de Primo de Rivera, el pogué dur a execució⁷.

Es crearen, doncs, seixanta anys després d'haver estat planificades, les noves parròquies de Sant Pol de Mar, el Port de la Selva, el Pont Major, Sant Antoni de Calonge, el Mallol, els Hostalets de'n Bas, Sant Jaume de Llierca, Fonteta, l'Estartit i les Ferreries (avui, Santa Maria de Palafolls). Es crearen igualment els annexos de Mata, a Corts; Olives, a Sant Esteve de Guialbes; Sant Andreu del Coll, a Riudaura; Calella de Palafrugell, a Palafrugell; Socarrats, a Sant Joan les Fonts; la Vall de Santa Creu, al Port de la Selva; Lliors, a Arbúcies; i Sarrià de Dalt, a Sarrià de Ter.

Se suprimiren: el Mor i Aussinyà, que passà a annex de Besalú; Fares, també feta annex de Besalú; Briolf, que passà a annex de Sant Miquel de Campmajor; l'Estela, feta annex de Lladó; els Horts, agregada a Maçanet de Cabrenys, excepte la part que es trobava dins del municipi d'Albanyà, amb la

⁶ El procés informatiu sobre l'arranjament parroquial, en diversos exemplars, es troba a l'Arxiu Diocesà, secció 3.4.

⁷ Boletín Oficial del Obispado de Gerona, 72 (1928) 491-535.

qual es creà l'annex de Carbonills, de la parròquia d'Albanyà; Sant Feliu de Lladó, agregada a Santa Maria del mateix lloc; Sant Feliu de la Garriga, agregada a Viladamat, i Sant Quirze de Colera, agregada a Rabós d'Empordà.

Les modificacions de límits foren poques. De l'annex de Guèmol, parròquia de Miànigues, hom segregà, per unir-la a Banyoles, tota la part que formava un *continuum* urbà amb aquesta ciutat. De Fornells, la sufragània de Palau-sacosta, que passava a ser annex del Mercadal. De Sant Cristòfol les Fonts, el veïnat del Pont, agregat a Olot. De Garriguella, hom segregà el veïnat de la Valleta, que fou agregat a Llançà, i el veïnat de Can Guanter, que passà a Vilamaniscle. De Sant Julià de Ramis, hom segregà masos que passaren a les parròquies de Sarrià de Ter, Sarrià de Dalt, Medinyà i la Mota. De Campdorà, les cases que formaven *continuum* urbà amb el Pont Major, agregades a aquest lloc.

Les modificacions adoptades no trobaren cap dificultat per part del Ministeri de Justícia perquè el bisbat presentà una proposta que retocava mínimament la dotació anual, que pujava a 968.979,31 ptes. Les dotacions per al sosteniment del clergat disminuïren en un total de 100 ptes., i les del culte pujaren globalment 108 ptes. per al conjunt de la diòcesi.

Restà, però, alguna parròquia fora de compte. No es tractava, el 1928, d'organitzar el bisbat, sinó de tancar l'expedient obert el 1864. I en l'expedient de 1864 no hi havia Portbou, una població que nasqué al servei d'una estació ferroviària fronterera, ni Santa Susanna. Portbou, doncs, tenia la seva gent, i la seva església i tot des de 1880, però hagué d'accontentar-se amb un simple vicariat i no aconseguí de ser parròquia sinó el 1950; fou la primera que fundà el bisbe Cartaïà (1934-1963). Santa Susanna nasqué el 1952. Palau-sacosta, Sarrià de Dalt i Torrentbò haurien d'esperar a 1963 per esdevenir plenament parròquies.

LES PARRÒQUIES DE LA IMMIGRACIÓ

Durant el s. XX ha tingut lloc un intens moviment humà, que ha comportat el trasllat de persones des d'àrees rurals a nuclis urbans i l'assentament al territori diocesà de tanta gent forastera que en algun cas, com podria ser Roses, els nascuts en altres llocs constituïren el 75% del total de veïns. L'adequació de les estructures eclesiàstiques al moviment de població ha comportat l'erecció de noves esglésies parroquials.

Obriren la sèrie Sant Josep de Girona (1952) i la Immaculada de Figue-

res (1954); les d'Olot (Sant Roc i Sant Pere Màrtir) (1961) i la Sagrada Família de Blanes (1962) es relacionen amb la de Sant Narcís de Girona (parròquia, 1971, en un barri construït el 1951) pel fet de tenir el seu temple en urbanitzacions promogudes per l'Obra Sindical del Hogar.

Les altres parròquies darrerament constituïdes són:

1963: Sarrià de Dalt, Palau-sacosta, Torrentbò.

1965: Banyoles, Sant Pere, Salt, Sant Jaume.

1966: Bon Pastor de Figueres.

1968: La Canya, Vista Alegre, Sant Salvador i S. Família de Figueres.

1970: Sant Joan de Pineda, Bonmatí.

1976: Figueres, Santa Maria, Blanes, Santa Teresa.

1979: Girona, Sant Pau.

1982: Sant Feliu de Guíxols, Maria Assumpta i Sant Joan de Vilartagues.

A Palafrugell hom destinà uns sacerdots que llogaren uns baixos en un indret de la zona de creixement i hi feren culte. La decisió d'institucionalitzar aquella activitat no arribà. Oposició de la parròquia existent o bé falta de capellans? Sigui quina sigui la causa, des de 1982 s'ha estroncat el moviment de parroquialització.

PARRÒQUIES MORTES SENSE ENTERRAMENT

El trasllat de gent des del camp a la ciutat ha causat la mort real de moltes parròquies. Sobre el paper, però, continuen existint; ningú no s'ha pres la molèstia d'enterrar-les. La situació *de corpore insepulto* afecta sobretot esglésies de l'Empordà i de la Garrotxa. Pot examinar-se la situació enumerant les parròquies de menys de 25 habitants i de menys de 50 habitants; és evident que els grups de menys de 25 habitants no poden tenir vida parroquial, i és molt dubtós que els de menys de 50 arribin a tenir aquell nivell d'activitat que justifica la institució parroquial.

Pertanyen a l'Empordà les actuals parròquies que no assoleixen els 25 habitants: Carbonils (annex), Lliurona, Vilarig, l'Estela (annex), Vall de Santa Creu (annex), Canet de Verges, Fitor, Sant Cebrià dels Alls.

A la Garrotxa, es troben en el mateix cas: Castellar de la Muntanya, Sant Andreu del Coll (annex), Santa Maria de Finestres, el Mor (annex), Bolós, Dosquers, la Miana, Talaixà (annex), Sadernes, Sant Martí Sesserres, Sant Miquel de Pera, Sous, la Vall del Bac, Vilademires.

Al Pla de l'Estany: la Mota, Ollers, Rocacorba, Olives (annex), Sant Marçal de Quarantelles, Briolf (annex), Viladamí.

Completen la nòmina Adri, la Barroca, Biert, les Serres, Sant Climent d'Amer, Sant Iscle de Colltort, Sant Miquel de Pineda, Castellar de la Selva, Santa Pellaia, Santa Seclina, Sant Miquel de Cladells, Sant Pere Cercada, Reminyó. Un total de quaranta institucions parroquials menors de 25 habitants tenen una existència fictícia i mostren la distància que hi ha entre la visió oficial eclesiàstica i la vida.

Si es pren el límit dels 50 habitants, cal incloure en la llista de parròquies de vida precària Sant Tomàs de Fluvià, Fellines, Llavità, Sant Iscle d'Empordà, Valldevià (annex), Cassà de Pelràs, Castell d'Empordà, Fonolles, Fontclara, Matajudaica, Sant Cebrià de Lladó, Sant Llorenç de les Arenes, Sant Pol de la Bisbal, el Sallent, Beget, Fares, Lligordà, Queixàs, Rocabruna, Segueró, Falgons, Granollers de Rocacorba, Sant Aniol de Finestres, Cogolls, Constantins i l'Esparra. Vint-i-sis parròquies més.

Seixanta-sis parròquies i annexos representen una part important de les entitats locals dependents del Bisbat de Girona. El govern diocesà actual, que s'ha preocupat sovint, per exemple, de la reestructuració dels arxiprestats, durant vint anys no ha manifestat cap opinió a propòsit de les parròquies mortes, i els consells que l'assessoren tampoc no l'han inclòs en el seu ordre del dia. Regencós és parròquia, amb 250 habitants; Esclanyà, amb 700, és només un annex. Són situacions peculiars, que poden desvetllar la curiositat a l'entorn de les opcions que avui prenen els responsables de la vida eclesial.

CONCLUSIÓ

L'erecció i supressió de parròquies il·lustra la relació del bisbat amb els clergues i amb els grups humans que componen les comunitats locals. Per a prendre decisions al respecte d'això, l'autoritat diocesana disposa de fórmules jurídiques molt diverses. En principi, les esglésies amb culte regular i feligresia poden ser només parroquials o sufragànies (avui, annexos); de fet els drets parroquials són fraccionables i es pot concedir dret de sepultura o de baptisme a una sufragània sense erigir-la en parròquia, o bé es pot concedir l'autonomia tot mantenint alguna dependència envers l'església matriu.

Es delineen, segons que sembla, tres èpoques en l'evolució del fet: el període de responsabilitat exclusiva de l'Església, anterior al s. XVIII, el període d'intervenció de l'Estat, que comprèn des de l'inici del regnat de Felip

V fins al final del govern del general Franco, i l'estatut actual, que retorna a la situació primitiva.

Simplificant i sintetitzant, podríem dir que el factor decisiu en l'erecció de parròquies és la consistència del grup humà que sol·licita la institució. Si la parròquia d'on s'ha de fer la segregació no s'hi oposa frontalment, la nova entitat sorgeix sense dificultat; si es manifesten oposicions, l'autoritat diocesana ha acostumat, abans del règim borbònic, a transferir la responsabilitat de la decisió a Roma. En el darrer temps, l'esforç per dotar de parròquia les noves aglomeracions humanes ha estat important; el bisbe Cartañà en va crear 11 fins al 1963, el bisbe Jubany, 9, entre 1965 i 1971, i el bisbe Camprodon, 5, entre 1976 i 1982.

En canvi, la supressió de parròquies té com a factor principal el benefici o nòmina del rector. Quan aquest ha estat insuficient, s'ha buscat la fórmula de la unió amb un altre benefici pròxim.

També les supressions de parròquies han estat respectuoses amb els drets adquirits, i la gestió dels temples esdevinguts no parroquials ha continuat en mans de la comunitat local, potser més petita, però no inexistent. En els temples, el culte ha continuat amb més o menys freqüència, i per això la supressió s'ha fet sentir menys.

La intervenció de l'Estat ha estat mínima, perquè no va suprimir les nòmines de rectors i vicaris de parròquies despoblades, amb pacte implícit que s'utilitzessin per al sosteniment de sacerdots amb càrrec no parroquial (missioners de Casa-Missió, professors del Seminari) i per a la conservació d'edificis. Per això, fins al 1978 no calia esperar cap supressió de parròquia, per petita que fos. Després, el problema ha restat obert, però, atès que no presenta cap urgència, no ha estat afrontat.

APÈNDIX

PARRÒQUIES QUE HAN REGISTRAT VARIACIONS

AGUJA, Sant Aniol. Existent el 872. “No y <h>a vuy rector; los obrés y devotions fan fer dir allí algunas missas y altres devotions”, 1568 (Mitra, c. 5, núm. 25, f. 151). Unida a Sadernes, 1592 (Primus liber, 180-185; Notularum 1605-1606, f. 130-131).

ALBANYÀ, Sant Pere. Unida a Sant Llorenç de la Muga, juntament amb Pincaró, 1605; (Secundus liber, f. 174-187; G-101, f. 130). En fou separada el 1788.

ANGLÈS, Sant Miquel. El bisbe segrega la parròquia d'Anglès de la de la Cellera, 1594 (Notularum G-90, f. 102). Concòrdia entre el sagristà de la Cellera i el domer d'Anglès, 1595, (Notularum 1594-1595 (G-90), f. 60-62). La Rota romana revocà la separació el 1627, i no assolí la plena independència sinó el 1859 (Unions de Beneficis, A-L, núm. 4).

ARENYS DE MAR, Santa Maria. Segregada d'Arenys de Munt el 1555, si bé fou sufragània d'aquesta fins al 1779. Església començada el 1575 i beneïda el 1616; s'hi traslladaren immediatament les confraries marineres (U-207, f. 175, 204). Plena parroquialitat, 1779 (G-164, f. 195-199, 334-338 i 351-373). Durant els anys 1958-1977 pertangué al bisbat de Barcelona.

ARNERA, Sant Cebrià. Església esmentada per primera vegada com a sufragània de Darnius el 1103 (Vilabertran, núm. 276).

AULINA, Sant Ponç. Unida a Sant Salvador de Bianya, 1420 (Reg. Itinerum 1419-1426 f. 26).

AUSSINYÀ, Sant Fructuós. Unida a Besalú, 1586 (G-81, f. 43); al Mor, 1622 (Notularum 1621-1623 (G-118), f. 68).

AVELLANACORBA, Sant Miquel (avui, Sant Miquel de la Torre). Existent el 988. El benefici rectoral era insuficient 1363 (M-9, f. 52). El bisbe uneix les parròquies d'Avellanacorba i Porreres, 1380 (Notularum 1378-1380 (G-58), f. 212v-213). Hom troba unides les parròquies de Sant Miquel d'Ave-

llanacorba, Sant Feliu del Bac, Santa Maria de la Cot i Sant Andreu de Porreres, 1568 (Mitra, calaix 5 núm. 25, f. 133v).

BAC, Sant Feliu del. Existent el 996. El 1432 era “totaliter in terram prostrata”, i el rector de Tornadissa hi feia el culte en una barraca. Es reconstruí el 1447, però el 1490 tenia un sol parroquià; des de la visita de 1511 hom troba el benefici curat unit al de Porreres, que hi administrava els sagraments.

BALBS, Sant Joan. Unida a la Pinya, 1609 per decret del vicari general (Notularum 1608-1609 (G-105), f. 171). El procés d'unió començà el 1606 (Secundus liber, 204-211).

BANYOLES, Sant Pere, Fundada el 1965, segregant part de Santa Maria de Banyoles i de Miànigues (BEG 89 (1965) 177-179).

BAS, Sant Quintí, v. Sant Quintí de Bas.

BASSEGODA, Sant Miquel. Rebé l'annexió de Principi, 1326. (Reg. 1325-1326, f. 102, i Notularum 1326-1328 (G-6), f. 31). Llicència als obrers per administrar la rectoria, 1461 (U-162, f. 8). El 1508 tenia només dos parroquians, però el rector era absent (P-30, f. 191v-192). En la visita de 1551 (P-50, f. 44) ja no tenia fonts baptismals ni reserva eucarística; era unida a Llorona.

BAUSSITGES, Sant Martí. Consagrada l'any 946. En 1370 l'església era enrunada, i, a fi de reparar-la, hom obligà els feligresos de la seva sufragània de Sant Miquel del Freixe a contribuir-hi, al·legant un document de 1148, que acreditava la condició de sufragània (Notularum 1370-1371 (G-53), f. 31-36). Comissió per resoldre conflictes entre feligresos de Baussitges i el Freixe, no descrits, 1409, (U-109, f. 1v). La darrera visita es produí el 1432 (P-19, f. 136); no tenia aleshores ni reserva eucarística ni obrers. Durant el s. XV no fou visitada, ni com a sufragània d'Espolla, condició que degué començar a tenir després de 1432.

BELL-LLOC *d'Aro*. Parròquia coneguda anteriorment amb el nom de Santa Maria *de Filafams*. Unida a Santa Cristina d'Aro el 1591, fou independitzada de nou el 1787 (procés d'independització, *Processos de Separació*).

BESTRACÀ, St. Andreu. Existent el 979. Hi havia rector, el 1330: (U-4, f. 132v). Unida a Sant Miquel de Pera, 1593, i aquesta a Oix, 1594 (Primus

liber, 217-235). La capella de Sant Julià de Bestracà (existent el 979), tenia capellà el 1326 (U-2, f. 35v) i 1329 (U-4, f. 34); se li concedí llicència de recaptar almoines, 1373 (Quesitòries 1, f. 52).

BLANES, Santa Maria. Erigida el 1319 (còpia simple de l'acte d'erecció, arm A, llig. a precisar). Concessió del dret de presentació a l'abat de Breda, 1320 (G-3, f. 22rv); erecció del càrrec de claver, 1323 (G-4, f. 42v-45v).

BLANES, Sagrada Família. Erigida en un grup d'habitatges edificat per l'Obra Sindical del Hogar, el 1962 (BOEG 86 (1962), 165-166).

BLANES, Santa Teresa. Erigida el 1976 (BOEG 108 (1976), 323-324).

BOADA, Sant Julià. Unida el 1586 a Fontclara (Notularum 1586-1587 (G-81), f. 10). La unió fou revocada el 1596 (Notularum 1595-1596 (G-91), f. 126) i hom l'agregà el 1638 a Sant Feliu de Boada (Primus liber processuum, 1-14 i 29-54; Unions de beneficis, M-V, núm. 16); Sant Julià tenia 9-10 cases.

BOADELLA, Santa Cecília. Església sufragània de Terrades. Llicència de reservar el Santíssim, 2 gener 1610 (U-208, f. 76). Separació de les parròquies unides de les Escaules i Boadella, 1765 (Notularum 1764-1768 (G-161), f. 86 i 89).

BONMATÍ, la Immaculada. El propietari de la colònia industrial hi edificà una capella el 1886. Pertanyia al territori de Constantins. Des d'aleshores hi hagué capellà propi. Erigida en parròquia el 1970 (BOEG 102 (1970), 235-236).

BRIOLF, Sant Esteve. Parròquia citada per primera vegada el 1347. Esdevingué annex de Sant Miquel de Campmajor, 1928.

CABISSÓ, Sant Martí. Antic nom de Sales de Llierca.

CALÇ, Sant Maurici. En l'acte de consagració de la parroquial de Porqueres, hom disposà que Sant Maurici de Calç formés part del seu terme; esdevingué, però, parròquia independent. Unida a Miànigues, 1363 per insuficiència del benefici rectoral, a causa de les mortalitats (Notularum 1363-1364, (G-45) f. 18-19 i 20-21v). Hom desféu aquesta unió i l'uní a Pujarnol, 1608 (Secundus liber unionum, f. 346-351; Manual 1608, f. 190v).

CALÇADA, Sant Pau de la. Església esmentada el 1085 amb el nom de Sant Pau *Ligeri* (Vilabertran, perg. núm. 132). La condició de parròquia sembla haver-la assolit cap al s. XIII. Unida a Figueres, 1577 (Primus liber, 98-102); la feligresia tenia aleshores una sola casa.

CALELLA DE LA COSTA. Comptava amb una capella, 1449 (U-149, f. 69v-70). Segregació de Pineda per butlla papal de 1528, executada el 1529 (U-192, 96v). El bisbe consagra l'església de Calella, 1564 (Notularum 1558-1570 (G-72), f. 180-181).

CALELLA DE PALAFRUGELL. Hi ha una església des de 1884. Feta annex de Palafrugell, 1928.

CALONGE, Sant Antoni, v. Sant Antoni de Calonge.

CAMALLERA, Sant Bartomeu. Hom confirmà a un tal la doma de la capella de Sant Bartomeu de Camallera amb cura d'ànimes, a presentació de l'abat de Sant Pere de Rodes, 1295 (U-1, f. 20v). Segons Monsalvatge, (CDB II, p. 466), el 1357 constava com a vilar de la parròquia de Gaüses; una dicció paral·lela es troba als pergamins de la Pia Almoina (PA, perg. núm. 3.201, de 1324); no obstant això, és indubtable que en aquest moment era parròquia, i així consta a la primera visita pastoral, de 1314. Possiblement era una parròquia erigida a la segona meitat del s. XIII, cosa que explicaria les variacions de nomenclatura.

CAMPDORÀ, Sant Jaume. Hom esmenta la "parròquia de Campdorà" el 1066 (Documents Amer). Capella sufragània de S. Eulàlia Sacosta, amb cementiri, 1353 (U-21, f. 159v). En restar greument damnificada per la guerra de 1808-1809 Santa Eulàlia, hom transferí en aquesta església la parroquialitat.

CAMPMAJOR, Sant Martí, Agregació a Sant Miquel de Campmajor, 1607, (Secundus Liber, al final, sense foliar). Avui és coneguda com Santa Quitèria.

CANADAL, Santa Cristina. Era sufragània de Sant Miquel de Solans, 1365 (U-52, f. 6). En ser agregada aquesta parròquia a la de la Jonquera, passà a dependre de la darrera; hi ha visites pastorals fins al 1711.

CANAPOST, S. Esteve Hom manà als veïns de Canapost de contribuir a les despeses de l'església de Peratallada, 1367, (U-56, f. 217), indicatiu que n'era sufragània. Possiblement n'havia estat parròquia matriu. És difícil d'afegir nous elements a les observacions fetes sobre la relació entre Canapost i Peratallada per Badia Homs a *Catalunya Romànica*, VIII, 356-357.

CANELLES, Sant Esteve. Parròquia existent el 855, hom l'agregà a Romanyà d'Empordà, segons les visites pastorals, entre 1582 i 1594.

CANET DE MAR, Sant Pere i Sant Pau. Erigida el 1461 en territori segregat de Sant Iscle de Vallalta (U-162, f. 107v-108); assolí la plena independència en un procés que durà de 1796 a 1816.

CANYÀ, Sant Martí. És una simple capella, 1326, (U-2, f. 139). La capellania fou unida a la cambreria de Sant Pere de Rodes, 1435 (Notularum 1423-1460 (G-65), f. 10-12). Fou visitada per darrera vegada el 1514 (P-32, f. 264); se'n considerava responsable el prior de Sant Tomàs de Fluvià (dit, en aquesta visita, Sant Tomàs de Canyà).

CANYA, Sant Josep Obrer de la, Parròquia erigida el 1968, segregant territori de les d'Olot i Sant Joan les Fonts (BEG 92 (1968), 5-6).

CAPELLADA, Sant Martí, v. Juvinyà.

CARBONILLS, Sant Feliu. Hom confereix al rector de Pincaró l'economat de Carbonills, mancada de rendes, 1396 (U-85, 2a núm., f. 35v). El vicari general uneix les rectories de Fontfreda i Carbonills amb les dels Horts i Olivada, per durant la vida del rector, 1566 (Notularum 1558-1570 (G-72) f. 225v-226). El 1928 hom segregà dels Horts la part que es trobava al municipi d'Albanyà i en féu l'annex de Carbonills, de la parròquia d'Albanyà.

CÀRCER, Santa Cecília. Antic nom de la parròquia de les Serres.

CASAMOR, S. Romà (s. XIV: Sant Tiburci). Era parròquia i presentava el rector l'abat d'Arles, 1333 (U-5, f. 108v). Agregada el 1481 a Vilademires (U-172, f. 88).

CASTELFREIT, Sant Julià. Antic nom de Sant Julià de Ramis.

CASTELL D'ARO, Santa Maria. Parròquia erigida el 1602 en una església que havia estat consagrada el 1078 (G-98, f. 96); simultàniament se li uní la de Fenals, que en seria separada el s. XVIII.

CASTELLFOLLIT, el Salvador. La capella de Salvador existia el 1255 (Mitra, c. 5, núm. 6, f. 17rv) i és esmentada també el 1328 (U-3, f. 176v); tenia cementiri el 1344 (U-8, f. 7 i 24v). Els homes del lloc demanaren fer parròquia i hom cità els de Montagut, 1344 (U-8, f. 32); continuaren els informes, 1345 (U-8 f. 120v). Comissió al vicari general per erigir la parròquia, segregant de Montagut, 1347 (U-11, f. 109v). Hom nomenà rector, 1348 (U-11, f. 32). Per oposició dels de Montagut, però, el rector té estatut especial, 1351 (U-19, f. 103). Concòrdia entre els veïns de Castellfollit i la clerecia de Montagut, 1352 (Notularum 1352 (G-27), f. 211-215). El domer de Cabirol de Montagut té obligació de residir a Castellfollit, 1479 (Notularum 1475-1490 (G-69), f. 106v-108). Trasllat de la doma de Cabirol de Montagut a Castellfollit, 1608; Secundus liber, 279-294. i Notularum 1607-1608 (G-104), f. 170.

CAULÉS, Sant Esteve. El bisbe uneix la parròquia de Caulés, de la qual resta un sol veí, a la més pròxima, que és la de Vidreres, 1448 (Manual 40, f. 81v; Notularum 1423-1460 (G-65), f. 154rv).

CIRERA, Sant Miquel de la. Per manca de clergue, hom comissionà l'administració del benefici curat als feligresos, 1364 (U-51, f. 36v). El 1511 el visitador hi trobà un sol parroquià; el 1539 s'hi celebrava dues vegades al mes. En la visita següent, de 1598, hom diu que és sufragània de Sant Martí Sesserres.

CLOSES, Sant Joan de. Unida a la sagristia de Castelló d'Empúries, 1586 (G-81, f. 86v; Primus liber unionum, f. 69-73).

COLERA. "Santa Maria. Ecclesia par. S. Marie, iuxta monasterium S. Cirici de Coleria" (Nomenclator). Sant Miquel de Colera és parroquial als nomenclàtors; li fou agregada Vallmala el 1435. Hom erigí el 25 de juny de 1773 les dues parròquies, de Sant Miquel i de Sant Quirze, després de concòrdia amb l'abat de Sant Pere de Besalú. (Notularum 1769-1774 (G-162), f. 318-324). Sant Quirze de Colera fou agregada a Rabós d'Empordà, 1928.

COLL, Sant Andreu, v. Sant Andreu del Coll.

CORANTELLES, Sant Marçal. La rectoria, per manca de rendes, fou unida a Vilademuls, 1455 (U-154, f. 84). La unió no es consolidà.

CORTS, Sant Julià. Unida a Sant Andreu de Mata el 1579 (G-79, f. 27), recuperà l'autonomia el 1965.

COSTA, Sant Genís de. Esmentada a la butlla de Climent III, a favor del monestir d'Amer, 1188, sense indicació de ser parroquial. Llicència de traslladar altars al nou temple que s'ha començat a construir, 1347 (U-11, f. 60). Llicència de demanar caritat a favor de la parroquial de Sant Genís d'Amer, que té sols quatre masos al terme, 1410, (Quesitòries, 2, f. 107). En les visites pastorals figura com a sufragània de Sant Miquel d'Amer.

COSTA, Sant Pere de. Unida a les Planes, per tenir una sola casa, 1453 (U-153, f. 36). Unida de nou a les Planes, 1568 (Notularum 1556-1572 (G-74), f. 204v-205v).

COT, Santa Maria de la. Llicència a Gaspar Llongarriu de tenir tomba a Santa Maria de sa Cot, sufragània de Porreres, 1714. Registre 1711-1715, f. 175v. Hom troba en estudis actuals confusions entre Santa Maria de la Cot (Valldelbac) i Santa Maria del Castellar.

CURSAVELL, Sant Martí. Existent el 1019. Agregada a Llorona, 1507 (Manual 1506, f. 146).

DELFIÀ, Sant Romà. Era parroquial el 1576 (P-65, f. 179), amb 4 feligresos. En la visita pastoral de 1600 ja figura unida a Garriguella.

ENTREPERES, Santa Maria. El vicari general uneix la rectoria d'Entreperes a la de Sadernes, amb llicència de celebrar dues misses el diumenge, 1476 (Manual 1476-1480 (D-202), f. 16v). "Es unida ab la parrochia de Sadernes. S'hi fa una caritat lo dia de Sanct Garau", 1568 (Mitra, c. 5, núm. 25, f. 150v). La caritat citada explica el canvi de titular de l'església, que més tard fou anomenada de Sant Grau.

ESCALA, Sant Pere de l'. Parròquia erigida el 1682, segregant territori de la d'Empúries. (G-137, f. 210-213). Hi havia ja una capella anteriorment;

potser, la de Sant Pere de la parròquia d'Empúries per a la qual hom demanava caritat a fi de reconstruir-la el 1379 (Quesitòries 1, f. 89bis).

ESCALES, Santa Maria d'. Existent el 1092. Unida a Sadernes, 1421 (Manual 8 f. 47; unió revocada el 1423; (Manual itinerum 1419-1427, f. 201). El vicari general uneix la parròquia a Oix, 1436 (Notularum 1423-1460 (G-65), f. 30v-32).

ESCAULES, Sant Martí. Durant l'època 1629-1731 fou considerada sufragània de Boadella (Visites pastorals).

ESCLANYÀ, Sant Esteve. L'església és esmentada el 1280. Només a través de les visites pastorals es poden seguir les vicissituds d'aquesta parròquia, que era pobríssima el 1402, es recuperà a mitjan s. XV, tornà a gran pobresa el 1470, fou sufragània de Palafrugell almenys entre 1506 i 1536, es recuperà fins a tenir cinc feligresos el 1557 i continuà normalment fins al 1721, data en la qual el bisbe disposà que, per manca de rendes del benefici curat, fos servida des de Llofriu, de la qual és dita sufragània en la visita de 1749. Fou erigida en vicaria perpètua el 1847, a instància del rector de Llofriu (G-174, f. 408).

ESPASÈN, Santa Maria. Fou donada al bisbe el 1049 (CC 108) a fi que fos sufragània d'Ollers, amb cementiri i sagrera.

ESPRAC, Sant Genís. Fou visitada com a parroquial fins al 1432. Unida a Espolla, les visites d'aquesta parròquia del s. XV no en fan esment.

ESTARTIT, Santa Anna. Erecció, 1928, amb territori segregat de Torroella de Montgrí.

ESTELA, Santa Maria. Els feligresos de Sant Cristòfol de l'Estela, que són tres i tenen l'església en ruïnes, acorden traslladar el seu altar a Santa Maria de l'Estela, 1320 (Notularum 1320-1323 (G-3), f. 56-57v). El vicari general, atesa la mala administració de la confraria de Sant Cristòfol de l'Estela, aplica les rendes a la rectoria del lloc, 1617 (Notularum 1616-1617 (G-114), f. 184). Se li uní Sant Miquel de la Cirera (v.). Feta annex de Lladó, 1928.

ESTRADA, Santa Maria. Té capellà, 1333 (U-5, f. 128. El rector té permís de binar en cas de concurrència de fidels, 1370 (U-60, f. 159v). L'es-

glésia és visitada com a parroquial fins al 1432; hom la designa com a sufragània d'Agullana des de la visita de 1436. El bisbe, atesa la manca de rendes de les dones d'Agullana, uneix a una d'elles la rectoria de l'Estrada, 1450 (Manual 41 (1449-1452), f. 37rv). Fou revocada a protesta dels de l'Estrada, *ibid.* f. 39v-40. No obstant això, al s. XVIII era considerada sufragània d'Agullana, a les Visites pastorals.

FARES, Santa Maria. Hom la designa com a sufragània de Sant Martí de Capellada, 1345 (U-9, f. 79-80) (v. Juvinyà). Passa a ser annex de Besalú, 1928.

FENALS, Santa Maria (i Platja d'Aro). Fenals fou unida a Castell d'Aro en crear-se aquesta parròquia, el 1602 (G-98, f. 96-99). Se n'independitzà el 1833; tenia aleshores 74 cases i 251 ànimes de comunió. S'hi destinà un dels domers de Santa Cristina. El canvi de nom de Fenals pel de Platja d'Aro s'ha produït en traslladar-se l'església a un lloc més pròxim al mar (1955).

FERRERIES, les, v. Santa Maria de Palafolls.

FIGUERES, el Bon Pastor. Parròquia erigida el 1966, prenent territori de la Immaculada (BEG 90 (1966), 640).

FIGUERES, la Immaculada. Parròquia erigida el 1954, segregada de Sant Pere (BEG 78 (1954) 276-277).

FIGUERES, Sagrada Família. Parròquia erigida el 1968 amb territori segregat de la de Sant Pere (BEG 92 (1968), 463-364).

FIGUERES, Santa Maria. Parròquia erigida el 1976 amb territori segregat de la Immaculada (BEG 100 (1976) 5-6).

FILAFANS, Santa Maria. Nom antic de Santa Maria de Bell-lloc d'Aro, documentat al testament de Guitart levita del 1064 (Arxiu Catedral, perg. núm. 64).

FONTAJAU, Sant Ponç. Unida a Taialà, després de procés 1603 (Secundus liber, f. 156-160). El bisbe uneix la parròquia de Sant Ponç de Fonta-

CREACIÓ I EXTINCIÓ DE PARRÒQUIES AL BISBAT DE GIRONA

jau a la de Sant Narcís de Taialà, 1603 (Notularum 1603-1604 (G-99), f. 88v). No consta quan desaparegué l'església; hom diu que fou amb motiu del setge de 1808 a Girona.

FONTETA, Santa Maria. Certificació que el lloc de Fonteta és part de la parròquia i terme delmer de la Bisbal, 1764 (Notularum 1764-1768 (G-161), f. 24v). Procés de separació, 1787-1822. Hom li concedí de tenir llibres parroquials, 1851 (G-175, f. 266). Erecció definitiva, 1928.

FONTFREDA, Sant Miquel. Unida a Carbonills, 1444 (Manual 39, f. 47). Unides aquestes amb els Horts i Oliveda, 1566 (Notularum 1558-1570 (G-72), f. 225v). Plegades el 1928 foren agregades a Maçanet de Cabrenys.

FRANCIAC, Sant Mateu. Fou erigida el 1079, com a sufragània de Caldes de Malavella. Hi fou unida el 1571 (G-76, f. 186), però la unió fou dissolta entre 1591 i 1603, segons les visites pastorals.

FREIXE, Santa Maria. Unida a Mieres, 1569 (Notularum 1558-1570, (G-72) f. 299v; Primus liber processuum unionum. Fragment de procés al principi, 1569).

FREIXE, Sant Miquel. Sufragània de Baussitges, 1148 (v. Baussitges).

GARRIGA, Sant Feliu i St. Jaume. Vegeu Sant Feliu de la Garriga i Sant Jaume de la Garriga.

GARRIGUELLA, Santa Eulàlia, dita Santa Eulàlia de Noves. Hom en segregà Vilamaniscle a final del s. XVIII, i, el 1928, el veïnat de la Valleta, que passà a Llançà i el veïnat de can Guanter, a Vilamaniscle.

GIRONA, Catedral. Ordinacions per a l'ús de l'església del Carme, 1835 i 1837 (G-173, f. 359, 453-455; G-174, f. 30 i 104v).

GIRONA, St. Josep, erigida el 1952 (BEG 76 (1952), 234-236; els límits, BEG 78 (1954), 278).

GIRONA, Sant Martí Sacosta, agregada el 1592 a la Catedral (G-79, f. 94-95 i 108).

GIRONA, Santa Eulàlia Sacosta. Agregada el 1842 a la parròquia major de Sant Feliu (G-174, f. 242).

GIRONA, Sant Pere de Galligants, amb seu a l'església de Sant Nicolau. Concòrdia del bisbe i l'abat de Sant Pere de Galligants sobre drets parroquials a Sant Nicolau, 1626 (Notularum 1625-1626 (G-120), f. 133). El 1842 fou agregada a la major de Sant Feliu (G-174, f. 242).

GIRONA, Sant Narcís, erigida el 1971, segregant territori de Santa Eugènia (BEG 95 (1971), 383-384). El barri existia des de 1951, i l'Obra Sindical del Hogar hi bastí església. No s'hi erigí parròquia durant vint anys per oposició del rector de Santa Eugènia, parròquia que havia perdut la seva església el 1936; per motius que desconeixem el temple no fou reconstruït, i el rector reivindicà el seu dret a servir-se del de Sant Narcís.

GIRONA, Sant Pau, 1979. Erigida amb territori segregat de les parròquies de Sant Josep i Palau-sacosta el 1979 (BEG 1979, 139).

GIRONA, Sant Salvador, parròquia erigida amb territori segregat del Mercadal el 1968 (BEG 92 (1968), 463).

GIRONA, Santa Maria de Vista Alegre, segregada del Carme o Catedral el 1968 (BEG 92 (1968) 136-137).

GITARRIU, Sant Andreu. Documentada el 1228. No hi havia obrers el 1365, i els ornaments es guardaven a Monteia (U-55, f. 47v). Hom l'administrava des de Llorona, 1439 (U-139, 13). No es produí cap visita pastoral entre aquesta data i 1490; en la visita de 1490 consta com a sugragània de Sadernes, que tenia un sol feligrès, i encara recentment establert; el rector de Sadernes hi celebrava una vegada a l'any.

GREIXENTURRI, Sant Cristòfol. Unida a Camprodon, 1597 (Notularum 1596-1597 (G-92), f. 61-62. *Primus liber*, f. 357-367). Tenia 2 cases.

GRIONS, Sant Gabriel. Segregada d'Hostalric el 1340 (G-14, f. 138).

GUÀRDIA, Sant Feliu de la. Parròquia documentada el 1080 (Vilabertran, perg. núm. 92). A la segona meitat del s. XIII el topònim Guàrdia

ha perdut el “Sant Feliu”, indicati que la parròquia ha desaparegut. L’església fou visitada, com a sufragània de Vilamacolum, fins al 1557.

GUÈMOL, Sant Pere. Unida a Miànigues, 1608 (Secundus liber processuum unionum, 326-330).

HORMOIER, Sant Miquel. Existent el 979. Unida a Oix, la primera possessòria de les rectories unides es donà el 1585 (Repertorium collationum, f. 213).

HORTSAVINYÀ, Santa Eulàlia. Rebé l’agregació de Vallmanya, 1423 (Manual 30, f. 154-155).

HORTS, Sant Cristòfol. Agregada a Maçanet de Cabrenys, 1928, excepte la part que es trobava dins del municipi d’Albanyà que passà a l’annex de Carbonills.

HOSTALETS d’en BAS, Santa Maria dels. Erecció, 1928.

JONQUERA, Santa Maria de la. Capella amb clergue beneficiat, existent el 1298 (U-1, f. 37). Erecció, segregant de Sant Miquel de Solans, amb rodalia, 1362 (Notularum 41 (G-42), f. 138). Unió de Solans a la Jonquera, 1508 (Notularum 1508-1533 (G-70), f. 450).

JOU, Sant Eudald. És parròquia, esmentada el 1326 (U-2, f. 117v). Unida a Montagut, 1592; tenia 3-4 cases (Primus liber f. 163-173 i Notularum 1592-1593 (G-87), f. 19v-20).

JUVINYÀ, Sant Martí. Traslladada a Capellada el 1104, és més coneguda com Sant Martí de Capellada; li fou unida Fares, que insensiblement passà a ser durant el s. XIX cap de la parròquia (v. Fares).

LLADÓ, Sant Feliu. Agregada a Santa Maria de Lladó, 1928.

LLANERES, Sant Martí. Nom antic de Castell d’Empordà.

LLIERCA, Sant Jaume, v. Sant Jaume de Llierca.

LLIORS, Santa Maria. Esmentada el 923 en l’acta de consagració

d'Arbúcies. Unida a Arbúcies, 1606 (Secundus liber, f. 218-230, i Notularum 1606-1607 (G-103), f. 76). Erigida en annex d'Arbúcies, 1928.

LLOFRIU, Sant Fructuós. Al 1131 no era parròquia, sinó un vilar de la de Palafrugell (Vilabertran, núm. 471). En les visites pastorals de 1420 i 1447 hom féu constar que era sufragània de Palafrugell; a la de 1506 hom assegura que és "suffraganea pro parte, et pro parte, non". Es troba també una indicació escadussera a la visita de Mont-ras, de 1401, que la fa igualment sufragània de Palafrugell. Possiblement Palafrugell intentà durant el s. XV de subordinar-se aquestes parròquies veïnes.

LLORET SALVATGE, Sant Julià. Esmentada a la butlla de Climent III a favor del monestir d'Amer, 1188, sense indicació que sigui parroquial. Restà molt afectada pel terratrèmol de 1427 (Quesitòries 3, f. 105v; 4, f. 155v).

MALGRAT, Sant Nicolau. A instància de Guillem de Palafolls, senyor del castell de Palafolls, s'hi inaugurà una església amb cementiri, intitulada a Sant Antoni, 1374 (U-62, f. 84v) a la qual hom afegí el patronatge de Sant Nicolau, 1387 (U-76, 2a núm. f. 46). Hom hi dotà un benefici de claver el 1566 (Manual 1566-1569, f. 66). En el procés de separació del veïnat de Traslaigua de Palafolls per incorporar-lo a Blanes, 1601 (Secundus liber processuum 81-109), hom diu que Malgrat té 90 cases i un vicari amovible. Erecció de la parròquia, 1601 (G-96, f. 99-106 i 181; Manual 1600-1601 (D-254, f. 104v-106).

MALLOL, Sant Just. Capella existent el 1280, que algun temps hom cregué dedicada a Sant Bartomeu. Hi ha benefici sense cura, 1326 (U-2, f. 174v). Erecció de parròquia, 1928.

MATA, Sant Andreu. Unida a Corts, 1579 (Notularum 1579-1583 (G-79), f. 27-28). Feta annex de Corts, 1928; independitzada, 1965 (BEG 89 (1965), 179-180).

MATELLA, Santa Coloma. Antiga parròquia, s'hi establí una comunitat de monges. L'abandonaren a causa d'inundacions, 1327 (U-2b, f. 118v-119). Nous intents d'habitar-hi les monges tingueren lloc almenys fins al 1362. L'únic feligrès fou autoritzat el 1405 a adscriure's a qualsevol parròquia

veïna (U-105, f. 27v). Hom prengué informació sobre el benefici rectoral, 1590 (Notularum 1589-1590) (G-84), f. 107-113).

MEIANS (Maians), Sant Miquel. Existent el 977. El benefici curat era insuficient el 1362 (U-46, f. 73v); l'atenia el rector de Monars. Restaven a la parròquia només tres focs, i s'encomanà als veïns l'administració del benefici curat, 1415 (U-115, f. 82).

MERLANT, Sant Quirze. El benefici de la rectoria era unit a Porqueres, a la visita pastoral de 1514. La unió, *ad vitam* del rector de Porqueres, s'havia convertit en unió perpètua, segons la visita de 1532.

MIÀNIGUES, Sant Romà. Unida a Guèmol, 1608 (Secundus liber 326-330).

MILLÀS, Sant Iscle. Consta com a sufragània de Madremanya des de la visita pastoral de 1387.

MONARS, Sant Feliu. Existent el 1064. Agregada a Hormoier, 1357 (U-31, f. 82v-83). En canvi, el s. XVIII constava com a sufragània de Sant Miquel de Pera.

MONT, Sant Julià. Era parròquia el 1326 (U-2, f. 153v). Afectada pels terratrèmols, tenia el 1435 sols tres mesos (Quesitòries 3, f. 154); era enrunada i sense parroquians, 1441 (Quesitòries 3, 174v). Restà com a sufragània de la Miana fins a principi del segle actual.

MONTBÒ, Sant Joan. La unió amb Montcal degué efectuar-se a principi del s. XIV, per tal com ja en la primera visita pastoral, de 1329, hom fa constar que les dues esglésies són perpètuament unides; també en un nomenament de rector del 1325 s'assenyala la unió (Notularum 1325-1326, (G-5), f. 80rv).

MONTEIA, Sant Miquel. Existent el 1228. Tenia rector el 1365 (M-10, f. 27v), el qual guardava els ornaments de Gitarriu (U-55, f. 47v). Unida a Tortellà en data que no hem pogut precisar. El temple fou reconciliat el 1720 (R 1716-1721, f. 234v), tal vegada després d'un període d'abandó.

MONTIRÓ. Ha de celebrar funcions a l'Om. U-149, f. 14. Unida amb Palacalç, 1565, (Notularum 1558-1570 (G-72), f. 200).

MONTNEGRE, Santa Àgueda, v. Santa Àgueda.

MOR, el, i Aussinyà. «In parrochia Sancti Silvestri des Mor no hi ha rector ni rectoria, que tot és enderrocat de taulat, son.hi las parets”, 1568 (Mitra, c. 5, núm. 25, f. 167). Rebé el 1622 l’annexió de la parròquia d’Aussinyà (Notularum 1621-1623 (G-118), f. 68). Parròquia suprimida el 1928, passà a ser annex de Besalú.

NOVES, Santa Eulàlia. Nom antic de Garriguella.

OLIVEDA, Sant Andreu. És parròquia 1334 (U-5, f. 168). Era unida als Horts abans de 1566 (Notul G-72, f. 225v), i avui es troba a la demarcació de Maçanet de Cabrenys. Els sagraments s’hi administraven des de Maçanet el 1548; en la visita anterior, la de 1432, ja no hi havia prevere resident; en la de 1420 hom qualificà el copó i les tovalles de l’altar de “molt miserables”.

OLIVES, Santa Maria d’. Antiga canònica, feta annex de Sant Esteve de Guialbes, 1928.

OLMEDA, Sant Martí. Antic nom de la parròquia de Queixàs. Esmen-tada amb aquest nom com a afrontació de Vilademires el 1070 (Vilabertran, núm. 42), hom hi féu damunt l’altar de Sant Bres una publicació de testament el 1092 (Vilabertran, núm. 197). Tanmateix, a l’església de Queixàs hi havia el s. XV un altar de Sant Bres (Visites pastorals 19, f. 46). Hom troba el nom de Queixàs des de 1121 (Montsalvatge, NH).

OLOT, Sant Pere Màrtir. Parròquia que començà a funcionar el primer dia de 1961 (BEG 84 (1960) 211-212).

OLOT, Sant Roc. Parròquia erigida el 1960 amb territori de Sant Esteve d’Olot i Sant Joan les Fonts (BEG 84 (1960), 213).

OM, Santa Maria de l’, v. Palacalç.

PALACALÇ, Santa Maria. El nom de la parròquia al s. XIV és “Mare de Déu de l’Om de Palacalç, o bé “parròquia de l’Om o de Palacalç”. Hom considerava el 1442 que no tenia parroquians (Quesitòries 3, f. 181). El 1449 el rector de Montiró oficiava a l’Om, terme del castell de Palacalç (U-149, f.

14). El 1565 s'ordenà la unió de Montiró i Palacalç (Notularum 1558-1570, (G-72), f. 200rv). Segons el procés d'unió fet el 1600 (Secundus liber unionum, 27-26), Montiró tenia 8 cases i Palacalç, 6.

PALAFOLLS, Santa Maria, v. Santa Maria de Palafolls.

PALAMÓS, Santa Maria. Parròquia erigida el 1417 per decret papal en una capella bastida el 1349. Hom mana observar les limitacions de culte donades en la concessió de capella, 1376 (U-68, f. 195). Concòrdies 1428 i 1431 amb Vila-romà, (U-128, f. 9; U-131, f. 90).

PALAMÓS, Santa Eugènia. Originàriament dita Santa Eugènia de Vila-romà, és esmentada el 1191 (RC núm. 58); probablement fou segregada de Vall-llobrega. Des de l'inici, el temple parroquial s'ha trobat a l'indret de Sant Joan, cosa que ha causat dubtes sobre el nom de la parròquia. La primera visita pastoral en què hom anomena l'església com Sant Joan és del 1588.

PALAU BORRELL, Santa Eulàlia. Sufragània, des d'abans de 1732, de Sant Feliu de la Garriga; no hem trobat cap altra visita que la d'aquest any.

PALAU-sacOSTA, Sant Miquel. Quesitòria per a ornamentació, 1326 (U-2, f. 148). Agregada a Fornells 1864-1928. Annex del Mercadal (vicariat independent), 1928-1963. Parròquia, 1963 (BEG 87 (1963), 32-33).

PALAU SURROCA, parròquia de Terrades. Permis de missa domical a la capella del castell, 1469 (U-164, f. 57).

PALERA, Santa Maria. El bisbe uneix la parroquial de Palera a la doma de Fornells de Besalú, 1575 (Notularum 1539-1591) (G-76) f. 217-218. Unió a Lligordà, 1598 (Primus liber, 74-96 i 412-419). El primer procés és de 1587; tenia Palera 4 parroquians i Lligordà, 7. Una anterior unió de Palera a Lligordà havia tingut lloc el 1452 (Manual 42, f. 66v-67).

PALOL DE SABALDÒRIA, Sant Miquel. Parròquia encara el 1353 (U-21, f. 245v), era sufragània de Santa Llogaia d'Àlguema el 1381, segons la corresponent visita. El 1490 conservava fonts baptismals i reserva eucarística.

PALOL DE VILARROBAU. Sant Genís de Palol era parroquial de

Vilarobau i Sant Tomàs de Fluvià. Desavinent per haver de passar el riu. Es planteja dividir, 1602 (Secundus liber f. 124-139).

PANEDES, Sant Ampeli. Hi ha curat, però l'església és sufragània de la parròquia de Llagostera, 1333 (U-5, f. 112v-113; Manual 1 (1338-139, f. 4)).

PEDRET, Sant Esteve. Hom intentà unir-la a Vilajuïga, 1619; (Unions de beneficis M-V, núm. 24). Es considerava parròquia pobra.

PEDRINYÀ, Sant Andreu. Unida a la Pera, 1600 (Primus liber, 374-385; Manual 1600-1601, f. 81v).

PEDRINYÀ, Sant Just i Pastor. Capella de Pedrinyà, parròquia de Crespià, és esmentada per primera vegada a la visita de 1514; no sembla haver tingut funció de sufragània.

PERA, Sant Miquel. Era unida a Oix, 1577 (Notularum 1579-1583, f. 21-22). Junt amb Bestracà, tenien 10 cases el 1594 i ja no se celebrava missa a Pera (Primus liber, 217-235); hom féu aleshores una nova unió de Pera i Bestracà a Oix, que ja havia incorporat Escales i Hormoier.

PERALTA, Santa Susanna. A pesar de la seva proximitat a Sant Climent de Peralta, consta com a sufragània de Vulpellac a les visites pastorals de 1490-1732.

PINCARÓ, Sant Bartomeu. Fou unida a Sant Llorenç de la Muga el 1605 (G-101, f. 130-131). Més tard, restà com a sufragània d'Albanyà.

PINEDA, Sant Miquel. Unida a Colltort, 1582 (Notularum 1578-1583 (G-78), f. 125). Novament erigida 1791, 1a possessòria.

PINEDA, Sant Joan (Poblenou, entre Pineda i Calella), parròquia erigida el 1970 (BEG 94 (1970), 120).

PLATJA D'ARO, Santa Maria. Església construïda el 1955; la parròquia de Fenals s'hi traslladà poc després.

PONT MAJOR. Llicència de conservar el Santíssim a la capella, i capítols per a l'administració de la mateixa, 1758 (Notularum 1753-1760 (G-

159), f. 196-200). Assolí dret de pica baptismal el 1817. Erecció definitiva, 1928.

PONT DE MOLINS. Erecció de parròquia, 1793. (Unions de beneficis M-V núm. 11.) Llers ja tenia una doma a Molins. S'erigí parròquia amb mediació de la Reial Cambra, que l'havia ordenat el 1782.

PORRERES, Sant Andreu. Existent el 977, v. Avellanacorba.

PORT-BOU, Santa Maria. És parròquia des de 1950, amb territori segregat de Colera (BEG 74 (1950), 86-87). El tren hi havia arribat el 1878, el mateix any que la companyia ferroviària començà a construir l'església. La diòcesi hi erigí un vicariat el 1882. Des de 1885 havia esdevingut cap de municipi.

PORT DE LA SELVA, Santa Maria del. La vila comptava amb 187 veïns el 1787. Procés de separació, 1790-1820. Erecció definitiva, 1928.

PRINCIPI, Sant Vicenç. Unida a Sant Miquel de Bassegoda, (Reg. 1325-1326 (U-2), f. 102; Notularum G-6, f. 31). "En la parrochia de St. Vicens de Principi no hi ha vuy rector ni hi ha casa alguna ni la yglesia està cuberta, e tota la parrochia e terras té ocupadas lo dit m. Alemany de Bellpuig, que arrenda tot per herba", 1568 (Mitra, c. 5, núm. 25, f. 151). A Ribelles-Principi i St. Corneli només hi havia una casa: Joan Morató; anaven a missa a Serrallonga o St. Llorenç de Cerdans. Per això foren unides a Oix, (Secundus liber, 164-171).

PUIGMAL, Santa Cecília. Hom visità el 1511 aquesta parròquia "que sita est supra vallem de Bisania, in angulo extremo sue diocesis". Es trobà tancada i abandonada i es digué que no hi havia parroquians "a tempore guerre" (P-31, f. 244). Es tracta d'una església del bisbat de Vic.

RABÓS, Sant Julià. Unida a Mollet, 1613 (Secundus liber, f. 420-441). Separada en data que no podem precisar, té avui dins del seu terme l'antiga parròquia de Dalfià.

RASET, Sant Cristòfol. Encara que hom li ha atribuït parroquialitat per la lectura d'un document de 1080 on es situa un mas "in parrochia Sancti

Genesii de Cerviano et Sancti Christophori de Raret” (CC, núm. 147), mai no ho ha estat; constantment apareix com a sufragània de Cervià.

REGENCÓS, Sant Vicenç. Llicència de tenir pica de batejar, 1601 (U-216, f. 114v). Erecció, 1784, segregant-la de Begur.

REQUESENS, Santa Maria. Esmentada el 1261 al testament de Berenguer de Requesens (Docs Amer, 130), i també el 1280 (Pergamins de la Mitra, núm. 357). El vicari general uní la sagristia i la doma de la parròquia, 1398 (M-21, f. 79v-80). El 1421 els feligresos no podien restaurar el temple, i proposaven de vendre diversos llibres de culte (U-121, f. 141). Fou visitada fins al 1447. En 1518 hom donà llicència d'edificar la capella de Santa Maria de Requesens, indicatiu que la parròquia havia estat suprimida (U-189, f. 74).

RIBELLES, Sant Julià de. Existent, amb el nom de Sant Julià *de Augustino* el 947. “No y està capellà y la església és descuberta y no si fa ningun servey ni si conroha sinó molt poch, e m. Alemany de Bellpuig s.<h>o pren tot y arrenda las herbas y terras de dita parrochia a dos centas lliuras l.any e més, e si.s conroavan les terras asserexen y viuria un capellà”, 1568 (Mitra, c. 5, núm. 25, f. 150v-151). Amb Principi i Sant Corneli de Ribelles, fou incorporada a Oix el 1614 (Secundus liber f. 164-171).

RIU, Sant Feliu de. Documentada el 1279. El 1490 tenia 4 parroquians i s'hi celebrava una volta cada quinze dies, segons la corresponent visita pastoral. El 1508, no tenia reserva eucarística, sinó que el servei dels sagraments es feia des de Sadernes. Era sufragània d'aquesta el 1568 (Mitra, c. 5, núm. 25, f. 150v). Hi hagué un intent infructuós d'independitzar-se de Sadernes, el 1862; eren 28 famílies amb 270 ànimes.

RUÏTLLES, Sant Andreu. Segons Constans (Diplomatari I, 32), era parròquia el 1320, mentre que el 1362 ja estava unida a Sant Pere de Mieres.

SALARÇA, Sant Valentí. Erigida com a església no parroquial pels veïns de Beget, i consagrada el 1168. No fou mai parroquial, encara que en algun nomenclàtor se suposi així, sinó sufragània, per a la celebració de la missa el diumenge (U-22, f. 192).

SALT, Sant Jaume. Erigida, segregant-la de Sant Cugat de Salt, el 1965 (BE 89 (1965) 180-181).

SANT AMANÇ. El seu temple restà enrunat pel terratrèmol de 1427 (Quesitòries 3, f. 105). Consta unida a Sant Martí Sapresa en la visita de 1539, però ja en les visites de 1511 fins a 1527 el bisbe no hi anà, sinó que rebé informació del rector de Sant Martí sobre l'estat del temple.

SANT ANDREU DEL COLL. El vicari general l'uneix a Ridaura, 1565 (Notularum 1558-1570 (G-72), f. 208-209). Feta annex de Ridaura, 1928.

SANT ANIOL D'AGUJA, v. Aguja.

SANT ANTONI DE CALONGE. Esdevingué vicaria el 1808. Erecció definitiva, 1928.

SANT FELIU DE LA GARRIGA. Agregada a Viladamat, 1928.

SANT FELIU DE GUÍXOLS, parròquies de Santa Maria Assumpta i Sant Joan Baptista. Erigides el 1982 (BEG 106 (1982), 5-6).

SANT FELIU DE RIU, v. Riu.

SANT GENÍS SACOSTA, v. Costa.

SANT JAUME DE LA GARRIGA (Cabanelles). Tenia cementiri el s. XIV (Reg. 1351, f. 104).

SANT JAUME DE LLIERCA. Hom uní a aquesta capella rural, coneguda com Sant Jaume de Politger, i documentada el 1096 (Vilabertran, perg. núm. 228), el diaconil de Montagut, 1361, (M-8, f. 15-16). Arribà a ser parròquia el 1928.

SANT JOAN SESCLOSES. El 1329 no hi havia llibres, perduts a causa d'inundacions. Els curats no hi residien. Hi havia 7 masos. El 1558, en la visita hom declarà 5 cases i 15 persones. Al 1560 hi havia 9 parroquians. Unida a Castelló (sagristia menor) 11 setembre 1586 (Notularum 1586-1587 (G-81), f. 86v-87v), després d'un procés (Primus liber f. 69-73).

SANT JULIÀ DE BOADA. Unió de la rectoria a la sagristia de Sant Feliu de Boada, 1638. Havia estat unida a Fontclara, 1586 (Notularum 1586-

1587 (G-81), f. 10); en fou separada el 1596 (Notularum 1595-1596 (G-91), f. 126). Es considerà que era més a prop de Sant Feliu que no de Fontclara i que no tenia mitjans per viure indepenent, (Unions de beneficis M-V, núm. 16).

SANT JULIÀ DEL MONT, v. Mont.

SANT LLORENÇ DE LES ARENES. El trasllat en aquest temple de la parròquia de Sant Romà de Sedillà degué tenir lloc abans de principis del s. XIV, i no ha restat documentat.

SANT MARTÍ DE CAMPMAJOR, v. Campmajor.

SANT MARTÍ SACOSTA, de Girona, v. Girona, Sant Martí Sacosta.

SANT MARTÍ de Santa Pau. En la visita de 1514 hom l'anomenà "església o capella"; tenia cementiri i altres elements propis de sufragània, com la contribució dels veïns per a l'obra. En les visites del s. XVII-XVIII, la condició de sufragània se li reconeix explícitament.

SANT MARTÍ SAPRESA. Era sufragània (appendicium) de Sant Amanç, el 1019 (CC 179).

SANT MARTÍ DE SOLAMAL. V. Solamal.

SANT MIQUEL DE PERA. V. Pera.

SANT MIQUEL DE PINEDA. Unida a Sant Iscle de Colltort, 1582 (G-78, f. 125); segregada 1790.

SANT PAU DE LA CALÇADA. Unida a Sant Pere de Figueres, 1577 (U-208, 148).

SANT PERE DESPLÀ. Unida a Arbúcies, 1597 (G-92, f. 62).

SANT PERE SACOSTA, v. Costa.

SANT PERE DE LA VALL. Esmentada com a sufragània de Verges el s. XVII; la primera visita pastoral s'hi efectuà el 1687.

SANT POL DE LA BISBAL. D'acord amb les visites pastorals no ha estat mai sufragània, encara que algun nomenclàtor ho suposi.

SANT POL DE MAR. El bisbe Tocco, en visita pastoral i a instància dels veïns, hi erigí parròquia el 1575 (P-62, f. 190-191). Hi havia aleshores 65 famílies a Sant Pol, i 18 a la parròquia matriu de Sant Cebrià de Vallalta. Però assignà a la parròquia un vicari de la parròquia matriu. Els síndics i obrers de Sant Pol de Mar presenten al bisbe instància sobre els cultes a celebrar en aquest lloc, 1594 (Notularum 1594 (G-89), f. 66-67). Erecció definitiva, 1928.

SANT PONÇ D'AULINA, v. Aulina.

SANT QUINTÍ DE BAS. Tenia un sol mas al terme, 1409 (Quesitòries 2, f. 103v). El 1420 no hi residia capellà; en la visita de 1436 es diu que és unida a la rectoria de Joanetes. Unida a la sagristia de Sant Esteve d'en Bas, 1776 (P-137, f. 191v-192).

SANT SEGIMON. Avui, capella de la parròquia de Sant Feliu de Buixalleu, és esmentada l'any 923 en l'acta de dotació de la parròquia d'Arbúcies. Consta com a parròquia el 1138 (Mitra, c. 5 núm. 24, f. 156v).

SANT TOMÀS DE FLUVIÀ. Hi havia capellà curat dependent del prior del lloc. La cura d'ànimes fou unida a Vilarrobau, 1582 (Notularum 1578-1583 (G-79), f. 144). Erigida en rectoria, 1789.

SANTA ÀGUEDA de Montnegre. Existent el 1019 (CR), era sufragània el 1043; "in terminio de parrochia Sci. Saturnini Martini Saliceto, in loco quod dicunt Sancta Agatha" (R. Martí, *Col·lecció diplomàtica de la seu*, núm. 220). És dita parròquia el 1102 (PM núm. 23). El 1407 tenia 6 parroquians, i l'edifici havia caigut en part (Quesitòries 2, f. 87). En la visita pastoral de 1432 amenaçava ruïna; el 1511 hi havia dos parroquians, que vivien lluny del temple, on no hi havia culte; el 1527, en la visita, hom la designava com a sufragània de Santa Pellaia.

SANTA COLOMA DE MATELLA, v. Matella.

SANTA EULÀLIA SACOSTA, v. Girona, Santa Eulàlia.

SANTA CREU DE RODES, v. Vall de Santa Creu.

SANTA MARIA DE PALAFOLLS. Parròquia erigida el 1928, amb el nom de Santa Maria de les Ferreries, en territori segregat de Sant Genís de Palafolls.

SANTA SUSANNA. Segregada el 1952 de Pineda (BEG 76 (1952), 82-84). Una ermita de Santa Susanna hi existia ja el 1189; el culte hi era continuat el 1849, fins al punt de fer-se una concòrdia amb el rector de Pineda (G 175, f. 172 i 173v).

SARRIÀ DE DALT, Sant Pau. Parròquia existent el s. XI. En fundar-se la parròquia de Sarrià de Ter, el 1800, n'esdevingué sufragània, regida per un sol rector. Erigida en vicariat independent el 1919 i en annex de Sarrià de Ter, 1928. Torna a ser parròquia el 1963 (BEG 87 (1963), 32).

Sarrià de Ter y su templo parroquial (Breves apuntes históricos), Sarrià, 1959.

SARRIÀ DE TER, Mare de Déu de la Misericòrdia. A instància dels veïns, presentada el 1791, hom donà permís el 1800 per bastir el temple, seu de la parròquia de Sarrià. Restà com a vicariat de Sarrià de Dalt.

SAULEDA, Sant Iscle. Perpètuament unida al priorat de Sant Pere Cercada, 1371, (U-66, f. 156v).

SECURUN, Sant Climent. Nom antic de Sant Climent d'Amer.

SEDILLÀ, Sant Romà. Antiga parròquia de l'actual municipi de Foixà, esmentada el 1221 (CC, núm. 404), el temple de la qual fou envaït per les dunes del riu Ter; per això es traslladà la parròquia a Sant Llorenç de les Arenes, abans de 1317 (CC, núm. 567).

SOCARRATS, Sant Andreu. El bisbe uneix la rectoria de Socarrats a la doma de Sant Joan les Fonts, 1582 (Notularum 1579-1583 (G-79), f. 106). Feta annex de Sant Joan les Fonts, 1928; de la Canya 1968.

SOLAMAL, Sant Martí. La feligresia fou creada després de 1075, per tal com un mas el 1075 és localitzat dins de la parròquia de Sant Pere Espuig, indret de Solamal (Vilabertran, núm. 79). Fou agregada a Sant Pere Espuig, 1582 (Notularum 1578-1583 (G-78), f. 124). No obstant això, ja al 1568 hom

donava la rogalia de les dues parròquies unides (Mitra, calaix 5, núm. 25, f. 124v).

SOLANS, Sant Miquel. Unida a la Jonquera, 1508 (Notularum 1508-1533 (G-70), f. 450; G 67, f. 77).

TALAIXÀ, Sant Martí. Mancant de clergue, a causa de la seva pobresa, fou encomanada al rector de Sant Feliu de Riu, 1364 (U-51, f. 25v), situació que continuava el 1374 (U-68, f. 135). Unida a Oix, 1614 (*Secundus liber*, fasc. solt). Per ordre del rei hom havia destruït el castell, cases i masies d'Oix. Talaixà tenia 7-8 cases. Els llibres parroquials porten la inscripció d'“Oix, Pera i Talaixà”.

TALLADA, Santa Maria de la. Comissions per informar sobre la segregació de Verges, 1372; U-64, f. 97v i 109v; U-65, f. 133. Erecció formal de la parròquia, 1372, (còpia simple, A-7, núm. 1).

TAPIS, Sant Bres. Sufragània de Maçanet de Cabrenys, erigida potser després de 1144, atès que aquest any hom localitzava un mas “al vilar de Tapis, parròquia de Maçanet” (Vilabertran, núm. 517). Segons la visita de 1527; en la de 1514 hom assenyala: “Fructus dicte rectorie sunt renunciati in posse operariorum, et faciunt ibi celebrare per presbiteros de Macianeto” (P-32, f. 361v). En la visita anterior, de 1432, ja era servida per un prevere de Maçanet.

TERRER, Sant Miquel. Aquesta església, del terme de Llançà, no sembla haver estat sinó una capella. És esmentada el 1361 (U-40, f. 147), i l'incloem atès que hom en desconeixia el titular.

TOR, Sant Climent. Església seu d'una confraria, citada el 1323. Sufragània de la de Marenyà, aconseguí la condició parroquial per concessió del papa Eugeni IV (p. 22, f 45v) poc abans de 1447. El 1448, però, tornà a ser sufragània (Manual 40, f84).

TORALLES, Sant Martí. Unida al Castellar de la Muntanya, 1594 (Notularum 1594 (G-89), f. 54; Primus liber, 251-273).

TORNADISSA, Sant Martí. Nom antic de la parròquia de Sant Martí del Clot de Bianya.

TORRENT, Sant Vicenç. Passà una crisi durant el s. XV; se la troba com a sufragània de Sant Feliu de Boada el 1420; de Begur, el 1470, i de nou, de Sant Feliu de Boada, el 1506; el 1511 havia recuperat l'autonomia. Fundació de missa matinal, 1588 (Notularum 1587-1588 (G-82), f. 191-192).

TORRENBÒ, Santa Cecília. Segregada d'Arenys de Munt el 1963 (BEG 87 (1963), 33-34).

TORTS, Sant Julià dels. Consta com a parròquia el 1087 (Vilabertran, perg. núm. 143). Hom donà llicència als feligresos per posar un altar de Santa Tecla, 1352 (U-21, f. 124). En la visita pastoral de 1365 se la catalogà com a sufragània d'Agullana.

ULL, Sant Esteve sa l'. Nom antic de Sant Esteve d'en Bas.

VAJOL, Sant Martí de la. Segons les visites pastorals, es mantingué en la normalitat fins al 1420; el 1432, el rector vivia a Agullana; el 1440 fou qualificada de "pauperrima", i en la visita següent, de 1514, ja se la considerà sufragània d'Agullana.

VALL DE SANTA CREU. La parròquia de Santa Creu de Rodes tingué la seva primera seu a la capella avui dita de Santa Elena, propera al monestir de Sant Pere de Rodes. Fou relativament important, amb dos domers i un claver, fins a l'inici del s. XVI; però el 1569 no tenia preveres ni administrava sagraments, sinó que s'hi administraven portant-los de la Selva de Mar. Des de 1672 el bisbe començà a visitar l'església de Sant Fructuós de la Vall, qualificada de perpètuament unida a la Selva, església que havia rebut autorització de construir cementiri el 1618 (Notularum 1617-1618 (G-115), f. 196v). Annex del Port de la Selva, 1928.

VALLCANERA, Santa Eulàlia. Parròquia segregada de la de Caldes de Malavella el 936.

VALLDELBAC, Sant Andreu. Nom actual de la parròquia de Sant Andreu de Porreres (v.), amb seu a Sant Miquel de la Torre.

VALLDAVIÀ, Sant Pere. Esment de l'església, Reg. 1348-1349, f. 94

i 98. Certificació que pertany a Vilopriu, 1765 (Notularum 1764-1768 (G-161), f. 92v). Intentà d'independitzar-se, 1805, sense resultat.

VALLETA, Sant Silvestre de la. Existent el 877; (CR). Unida, amb el nom de Sant Silvestre de Colera, a Garriguella, 1602 (G-98, f. 74). El veïnat de la Valleta, de Garriguella, fou agregat el 1928 a Llançà.

VALL-LLOBREGA, Sant Mateu. Originàriament aquesta parròquia arribava al mar (v. Liber Feudorum Maior) Abans de 1191 se'n segregà Santa Eugènia de Vila-romà. Vall-llobrega fou unida a Santa Maria de Palamós en 1584 (G-80, f. 63). El seu temple parroquial primitiu fou abandonat el s. XVII i substituït per un nou edifici, situat més prop del mar, l'actual.

VALLMALA, Sant Martí. Es repartiren dos veïns un a Sant Quirze i un a Colera, 1435, (U-135, f. 71). És avui del terme de Llançà.

VALLMANYA, Sant Miquel. Unida a Hortsavinyà 27 oct. 1423 (Manual 30 (1421-1424), f. 154). No obstant això, en la visita de 1432 fou anomenada parròquia; en la següent, de 1470, ja consta com a sufragània.

VENTAJOL, Sant Feliu. Unida al Torn, per tenir només 5 cases, 1589. (Primus liber, f. 115-131).

VENTALLÓ, Sant Miquel. Erecció 11 de juny de 1606 (Manual 1606 (D-259), f. 111-112). La capella tenia un benefici el 1348 (U-13, f. 2).

VIABREA, Sants Llop i Esteve. Formà part del bisbat de Barcelona fins a 1968.

VILADAMAT, Sant Quirze. Primera autonomia, 1438, (U-138, f. 119). Dret de missa matinal, 1438 (G66b, f. 40v). Erigida en sufragània de Sant Feliu de la Garriga, 1617 (Notularum 1616-1617 (G114), f. 124). En la visita de 1732 consta ja com a plenament parroquial.

VILAJOAN, Santa Maria. Unió amb Ermadàs, 1600 (Notularum 1600-1601 (G-96), f. 83; Secundus liber, f. 49-55). Ermadàs tenia 4 cases i Vilajoan, 8. L'església passà a dir-se de Santa Magdalena.

VILAR, Sant Andreu. Sufragània de Terradelles el s. XVIII.

VILA-ROMÀ, Santa Eugènia. Vegeu Palamós, Santa Eugènia.

VILAMANISCLE. L'església de Sant Gil de Vilamaniscle existia el 1326 (Quesitòria, U-2b f. 16v; esment en 1355, Reg. f. 227). No consta en quin moment passà de capella a sufragània; no era el s. XVIII. Erecció, segregant de Garriguella, 26 abril 1790. El 1928 hom li afegí el veïnat de Can Guanter, de Garriguella.

VILARNADAL, Sant Pere. És esmentada el 1362 com a sufragània de Meserac. Unió amb Biure, 1612, (Unions de beneficis M-V, núm. 27). Tenien 10 cases Biure i 10 Vilarnadal. El rector de Biure vivia aleshores al Roure.

VILARS, Sant Pere dels. Parròquia anomenada primitivament de Sant Pere *de vilare Olibano*, citada el 1076 (Vilabertran, perg. núm. 81). El seu estat era "miserable" el 1420; el 1432 la servia el rector de Fontfreda; el 1560 només s'hi celebrava missa el diumenge; se l'anomena sufragània de Maçanet de Cabrenys des de 1580.

VILELLES, Sant Genís. Nom antic de Sant Genís de Palafolls.